

Vanliga fallgropar i examinationen

Tyvärr går det inte alltid som man hoppas på tentan. Det finns många olika orsaker till studiemisslyckanden och studenter har olika slags problem att komma till rätta med. Som lärare kan man emellertid se vissa återkommande mönster. Syftet med detta dokument är att göra studenter uppmärksamma på saker de själva kan göra för att minska risken för misslyckade resultat.

Studieinsats

Den särklassigt vanligaste orsaken till underkända tentor är bristande studieinsats. Utbildningar ges vanligtvis på heltid, men en stor andel av studenterna ägnar sig snarare åt deltidsstudier. Vid Lunds universitet genomförs sedan mitten av 1990-talet regelbundna studentbarometrar, där studenterna i enkätform intervjuas om sina erfarenheter av utbildningen. En återkommande fråga är hur mycket tid man bedömer att man lägger ner på sina studier. Dessa undersökningar ger vid handen att studenterna vid varje fakultet i genomsnitt lägger mellan 15 och 20 timmar på självstudier per vecka. Därtill kommer undervisningstiden, som varierar kraftigt mellan olika fakulteter och utbildningar. Exempelvis kan studenter vid LTH ha så mycket som 20 timmars undervisning per vecka, eller till och med ännu mer, vilket gör att de sammantaget bedriver studier motsvarande ett heltidsarbete. Vid jämförelsevis undervisningsfattiga fakulteter, som humaniora, samhällsvetenskap, juridik och ekonomi blir resultatet betydligt lägre. Enligt 2003 års samhällsvetarbarometer uppgick den sammanlagda studietiden i genomsnitt till 25 timmar/vecka och 2011 års motsvarighet påvisade en ökning till 28 timmar, vilket förklarades av ökad undervisningstid. Dessa data är generella för hela fakulteten. I praktiken varierar studieintensiteten mellan individer och nivåer. Manliga studenter uppvisar överlag något lägre ambitioner än kvinnliga. Därtill ökar studietakten vanligtvis med progressionen i utbildningen. Studenter på kandidatkurser och avancerad nivå ägnar mer tid åt sina studier än nybörjarstudenter på grundkurser.

En termin för några år sedan blev mer än hälften av studenterna på grundkursen i medie- och kommunikationsvetenskap underkända på den första delkursens hemskrivning. I kursvärderingen tillfrågades de om sin egen studieinsats och en sammanställning av deras

egna uppgifter visade att studietiden låg på cirka 20 timmar/vecka i snitt, inklusive undervisningstiden. Mer specificerat fördelade sig studenternas ansträngningar så här:

15 tim/vecka eller mindre	45%
16–25 tim/vecka	31%
26–35 tim/vecka	18%
36 tim/vecka eller mer	5%

Nära hälften av studenterna uppgav således att de ägnade 15 timmar eller mindre per vecka åt sina studier och över tre fjärdedelar läste 25 timmar/vecka eller mindre, medan endast 5 procent bedrev heltidsstudier.

Som novisch kan det vara en svår omställning att gå från ett gymnasium, där merparten av studierna bedrivs i skolan på skoltid, till en universitetsutbildning som förutsätter betydligt högre grad av självständighet. Att ägna hela dagar åt att läsa böcker på egen hand känns ovant. Man kan också vara osäker på vad som förväntas av en och hur man egentligen skriver akademiska texter. Därtill finns otaliga andra saker i studentlivet som konkurrerar med studierna. Icke desto mindre är en hög grad av självdisciplin en förutsättning för att ta sig igenom utbildningen med ett lyckat resultat. Att enbart koncentrera sig på föreläsninganteckningar och lärarnas PowerPoint-presentationer istället för att fördjupa sig i kurslitteraturen ger ett bedrägligt sken av kunskap, men detta ytliga förhållande till stoffet innebär bristande förståelse och straffar sig i examinationen. När man misslyckats på den första tentan har man sedan både ordinarie examination på nästa delkurs och omtentan på den förra på kort tid, vilket riskerar att försaka nya besvär.

Återkommande problem i hemskrivningarna

Oavsett vad som förklarar bristande kvalitet i en tenta är det förstås inte studietiden i sig som examineras, utan själva studieprestationen (även om denna betingas av studietiden). När lärarna bedömer skrivningar letar de efter tecken på att studenterna verkligen har förstått kursinnehållet och förmår tillämpa de sätt att tänka och analysera som man förväntas tillgodogöra sig under kursens gång. Om man exempelvis på ett övertygande sätt visar att man kan förklara vad ett transmissions- respektive ritualperspektiv innebär, och tillämpa dessa synsätt på ett internetfenomen, eller resonera kring de nya sociala medierna utifrån de principer för offentlighetens omvandling som Thompson presenterar i sin bok från 1990-talet, kommer man att imponera på examinatorn. De förmågor man förväntas tillgodogöra sig finns

beskrivna dels som övergripande lärandemål i kursplanen och dels nedbrutna till instuderingsfrågor i särskilda dokument på kursens hemsida.

Nedanstående problemförteckning gäller återkommande svårigheter i skrivningarna som riskerar att ge ett ofördelaktigt intryck och undergräva lärarens förtroende för studentens kunskaper. Ingen enskild student uppvisar alla dessa problem. För att verkligen dra nytta av detta dokument behöver man kunna bedöma vilka specifika brister som ens eget arbete kan tänkas vara behäftade med. Vilka problem är då vanligast?

- **Språk:** Brister i förmågan att uttrycka sig, disponera en text eller argumentera för sina ståndpunkter: talspråk, särskrivningar, korrekturfel, bristande formalia, oklara syftningar, brister i syntax eller styckesindelning m.m. Sådana brister utgör ett hinder för tänkandet och ger därtill ett slarvigt intryck, försvårar bedömningen och ökar examinatorns benägenhet att leta efter fel i texten. Ett tydligt och korrekt språk, god formalia och en väldisponerad framställning ger i motsvarande mån intryck av en kunnig författare och gör läsaren mer välvilligt inställd. Svårigheterna att upprätthålla den språkliga kvaliteten tenderar i regel att öka med abstraktionsnivån. Att beskriva konkreta företeelser vållar således vanligen mindre problem än att presentera teoretiska perspektiv och analysera företeelser. Språkets kvalitet är fundamental i alla skriftliga framföranden och ingen läsare förblir opåverkad av denna, oavsett om det handlar om universitetsexaminationer eller presentationer i yrkeslivet (eller rentav Facebook-inlägg). Om man trots ansträngningar fortfarande har problem på detta område bör man ta kontakt med universitetets studieverkstad!
- **Införståddhet:** Det kursinnehåll som ska examineras förklaras inte på ett tydligt sätt. Det kan handla om begrepp, som transmissions- och ritualperspektiv, medierad kvasiinteraktion, symbolisk makt, borgerlig offentlighet etc., som man förväntas visa examinatorn att man behärskar. Sådana begrepp behöver först förklaras (med egna ord) och därefter tillämpas på det egna ämnet. Om man applicerar dem i sin text utan att först utreda dem gör man det svårt för läraren att bedöma kunskapshalten och enstaka olyckliga formuleringar ter sig lätt som okunskap, även i de fall studenten faktiskt har förstått stoffet.
- **Vaga litteraturreferenser:** Det framgår inte tillräckligt tydligt vad det är i den refererade litteraturen som åberopas, vilket gör det svårt att bedöma litteraturkunskapen. Tentan kan innehålla långa partier med svepande resonemang som avslutas med en ospecificerad referens, dessutom ofta utan sidhänvisning så att

den inte heller kan kontrolleras. Detta problem blir allra mest påtagligt när man refererar till ett längre resonemang istället för ett tydligt definierat begrepp. I så fall ökar behovet av att rekapitulera detta resonemang så att läraren förstår vad lånegodset består i. Detta kan underlättas med formuleringar som ”Enligt Thompson (2001:200ff.) kännetecknas kommunikationens globalisering av faktorer som...” eller ”Nord och Strömbäck (2004:23ff.) tillskriver journalistiken uppgifterna XYZ i en deltagardemokrati...” etc. Ibland kan vaga referenser rentav te sig fiktiva, till exempel om diskussioner av Facebook eller något annat nytt socialt medium följs av hänvisningar av typen (Carey 2009) trots att den refererade boken skrevs före Facebooks uppkomst. Man får gärna tillämpa Careys idéer på sådana företeelser, men behovet av att tydliggöra vad det är man syftar på i boken blir då särskilt stort.

- **Litteraturen används för att styrka trivialiteter snarare än att vinna insikter:** I vissa tentor ser man hur studenten enbart hänvisar till någon sakuppgift (t.ex. ett årtal) eller något som ter sig självklart även utan referens, som t.ex. ”Bloggar har blivit oerhört populära idag (Nord & Strömbäck 2012)”. Om man exempelvis skriver om bloggar eller Facebook är det meningen att man själv ska *analysera* dessa företeelser hjälp av perspektiv från kursen, inte leta upp detaljinformation om dem. Var därför noga med att använda litteraturen som visar den egna förmågan att *tänka* som Nord, Strömbäck, Carey, Thompson m.fl.! Man kan också gärna ställa sig frågan vad som egentligen är viktigt i en bok. Om den exempelvis råkar bära titeln *Medierna och demokratin* torde demokratiaspekter rimligen vara särskilt centrala, vilket kan vara värdefullt att ta intryck av i sin hemskrivning. Genom att göra detta visar man förmåga att se det centrala i ett större kunskapsstoff.
- **Litteraturen återges genom långa och omotiverade citat:** För att kunna bedöma studentens kunskaper behöver examinatorn se hur han eller hon *med egna ord* utreder kursinnehållet. Om texten istället kännetecknas av återkommande citat ur böckerna, där centrala begrepp och komplexa resonemang klistras in ordagrant från kurslitteraturen kan denna bedömning inte göras. Studenten ger då intryck av osjälvständighet och bristande förmåga.
- **Ståndpunkter presenteras som åsikter istället för argument:** Formuleringar som ”jag tycker”, ”jag anser”, ”det känns som om” eller ”enligt min åsikt” återkommer i texten. Det viktiga är inte vad man själv tycker, utan att man övertygar läsaren om det riktiga eller relevanta i vad man skriver. *Anför sakargument för varför läsaren ska*

acceptera resonemangen istället för att presentera ståndpunkterna som personligt tyckande!

Dessa problem återkommer hemskrivningar på de flesta delkurser. Därutöver finns specifika svårigheter, som i synnerhet gäller den första delkursen ”Kommunikationens samhällsliga villkor”. Bland dem som valt det första alternativet, dvs. att tillämpa transmissions- och ritualperspektiven på ett internetfenomen, kan man ibland möta dessa problem:

- **Vad är ett perspektiv?:** Studenten har missförstått inte bara Careys resonemang utan överhuvudtaget vad ett perspektiv är för något. Feltolkningarna tar sig inte sällan uttryck i påståenden som ”syftet med transmissionsperspektivet är att överföra information” eller ”ett exempel på ritualperspektiv är Twitter”. Påfallande ofta handlar missförstånden om att studenten tror att transmissions- respektive ritualperspektiv är beteckningar på olika former av kommunikation istället för på olika sätt att *betrakta och förstå* kommunikation. Perspektiven förväxlas då antingen med kommunikationen i sig eller med de medier de ska appliceras på. Alla perspektiv, oavsett om det rör sig om transmissionsperspektiv, ritualperspektiv, genusperspektiv osv., är *verktyg för att förstå något*. De finns inte primärt i medierna eller kommunikationen, utan hos *forskaren* (eller vem det nu är som betraktar eller studerar företeelsen ifråga). Att tala om vetenskapliga synsätt i termer av perspektiv innebär att valet av utgångspunkt (dvs. perspektiv) är avgörande för vad man kommer att se i studieobjektet. En medial företeelse, som exempelvis Instagram eller Twitter, kan ses *både* ur transmissions- och ritualperspektiv, men *med olika resultat*. Ett sätt att visa att man begripit vad ett perspektiv innebär är att ge exempel på forskningstraditioner som kännetecknas av ett transmissionsperspektiv och *utreda på vilket sätt de problematiserar kommunikation som en fråga om överföring*. Att därtill utforska sitt valda internetfenomen ur *både* transformations- och ritualperspektiv, och visa vilka konsekvenser perspektivvalet medför, innebär att ytterligare undanröja tvivel om att man verkligen uppfyller kursmålen.
- **Internetfenomenet dominerar på bekostnad av kursinnehållet:** I en del av tentorna handlar texten framför allt om det valda fenomenet, t.ex. Facebook, YouTube, Spotify eller vad det nu är för något, medan den litteratur som ska examineras hamnar i skymundan. Istället för att tillämpa kurslitteraturen på internetfenomenet ifråga upptas

texten av författarens egna, privata uppfattningar om studieobjektet, utan att dessa egentligen färgats av de kunskaper som man förväntas tillgodogöra sig under kursen. Tänk på att det primärt inte är en examination i Facebook-kunskap eller YouTube-kunskap osv., utan att dessa medier utgör objekt för att demonstrera förmågan att tillämpa sina kunskaper i medie- och kommunikationsvetenskap!

Bland dem som valt det andra uppgiftsalternativet, dvs. att beskriva offentlighetens utveckling, stöter man på andra återkommande problem:

- **Bristande förståelse av Thompsons tes om offentligheten, vilket leder till luckor i redovisningen:** I alternativ två består en viktig del av uppgiften att kunna återge Thompsons tes om offentlighetens utveckling, såsom denna presenteras genom hela boken. Centrala delar av denna argumentation, som handlar om hur relationerna mellan makthavarna och folket har förändrats via den mediala offentligheten och banat väg för demokratins utveckling, utelämnas emellertid ibland. Det särklassigt vanligaste problemet hos studenter som valt detta alternativ är oförmåga att rekapitulera denna tes, vilket leder till att texten istället kommer att bestå av lösryckta idéer ur litteraturen, allt som oftast utan att offentlighetens konsekvenser för relationerna mellan makthavarna och folket klargörs. Detta problem kan förstås komma sig av bristande läsförståelse, men förklaras förmodligen inte sällan också av att man inte har läst litteraturen (i synnerhet Thompson) från början till slut, utan använder den som en samling uppslagsböcker och letar idéer ur dem till sin tenta. På så sätt missar man lätt de sammanhängande resonemang som sträcker sig över flera kapitel och som man förväntas visa prov på sin förståelse av. Och eftersom litteraturen framhåller en del företeelser och debatter som särskilt centrala rörande offentlighetens omvandling gäller det också att visa att man har förstått vad som är betydelsefullt. Vissa tentor handlar om kommunikationsteknologiernas utveckling snarare än offentlighetens, vilket inte är vad uppgiften handlar om.
- **Osjälvständig sammanställning av information från kurslitteraturen:** Hemskrivningen består enbart av en sammanställning av kopierade fragment ur litteraturen, utan att författaren visar prov på förståelse av kursinnehållet. Texten kan då utgöras av en eller två meningar ur en bok, direkt åtföljda av ytterligare några rader ur en annan bok osv. i långa sjok, utan egna resonemang kring stoffet. Oftast utgörs referaten dessutom av formuleringar hämtade direkt ur kurslitteraturen, utan att

studenten använder sitt eget språkbruk. Detta kan motverkas genom att man i ökad utsträckning använder *egna uttryckssätt* för att förklara abstrakta begrepp, att man anger *egna exempel* på resonemang ur litteraturen och *jämför* olika böcker med varandra. På så sätt visar man prov på förståelse och självständighet istället för att bara kopiera andras formuleringar.

Några rekommendationer

En hel del av ovanstående problem kommer sig av ovana vid att skriva. Ju mer rutinerad man blir som skribent, desto större förmåga utvecklar man att läsa sina egna texter ur ett mottagarperspektiv. Inslag i texten som ter sig självklara för författaren själv kan innehålla stora mängder brus och vara obegripliga för läsaren. Genom ett läsarorienterat skrivande ökar framgångarna i konsten att få fram sina idéer och argument i texten.

- **Försök att läsa texten med läsarens ögon!:** Hur kommer läsaren att uppfatta min framställning? Kommer han eller hon att kunna hänga med? Är detta klart och tydligt formulerat? Visar jag verkligen att jag förstår stoffet?
- **Låt en utomstående läsare granska texten före inlämning:** Andra personer av ungefär samma bildningsnivå som ni själva ska kunna förstå innehållet, även om de inte hade kunnat skriva det själva. En extern läsare som inte behärskar kursinnehållet kan trots detta ge viktiga indikationer på om texten är begriplig eller ej.
- **Granska alltid texten i pappersform före inlämning:** Den allra första versionen är *aldrig* färdig att lämnas in, utan bör revideras ett par gånger först! Korrekturläs noga och checka av texten mot instruktionerna!

Lycka till!

Fredrik Schoug